

יציאת רב צבאי למלחמה

ראשי פרקים

- א. הצגת השאלה
- ב. צמצום חילולי שבת
- ג. מלאכה לצורך מיעוט באיסורין
- ד. אנשי רוח במלחמה
- ה. הוצאת הארון
- ו. אורים ותומים בשבת
- ז. שבת לוי - חלק מהמערך הלוחם
- ח. סיכום

א. הצגת השאלה

האם רב צבאי רשאי או חייב לחלל שבת, כשהיחידה כולה מתקדמת לצורך לחימה בשבת, או שאסור לו והוא חייב להשאר במקומו עד מוצ"ש ורק אז להצטרף ליתר הכוחות הלוחמים?

ב. צמצום חילולי שבת

אם נניח הנחה, הטעונה עדיין ביסוס, שנוכחותו של הרב ביחידה עשויה לצמצם את חילולי השבת, כגון שהרב יפסוק מה מותר ומה אסור, או שהיא עשויה להמיר מלאכה דאורייתא בדרבנן, או שהיא עשויה להשפיע על הפיקוד להמנע מעשיית דבר מיותר הסובל דיחוי למוצ"ש, יש לדון מצד "חטא כדי שיזכה חברך", שכותב התוס'¹, דבדרך כלל לא אמרי "חטא כדי שיזכה חברך", אך לצורך רבים שרי, כגון ההיא שפחה שנכשלו בה רבים ושחררה.

אלא שיש לחלק בין הנושאים:

א. שם ביטלו עשה כדי למנוע רבים מאיסור לאו שהוא חמור יותר מעשה, דעל לאו

¹ שבת די עייא ד"ה "וכי".

הרב יעקב אריאל

לוקין ועל עשה, אפילו בקום עשה - לא², אך בנידון דידן, לחלל שבת כדי למנוע חילול שבת מאחרים, מנא לן?

ב. אם הרב לא ימצא עם החיילים ועיי כך יבואו לחילול שבת מיותר, מתוך אי ידיעה שניתן היה למנוע את הדבר, חילול שבת זה מותר הוא, שהרי מלחמה הותרה בשבת. אי"כ, מה ההיתר לחלל שבת כדי למנוע זאת?

והנה מצינו בפוסקים שהתירו כעין זה, וכך נפסק בשו"ע³:

מי ששלחו לו, שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל, מצוה לשום לדרך פעמיו, להשתדל בהצלתה ויוצא אפי' הוי' לג' פרסאות.

כלומר, מצוה לחלל שבת מדאורייתא כדי למנוע חילול הרבה שבתות מאותה אנוסה, אע"ג דאם תחלל שבתות תהיה אנוסה לעשות כן ואונס רחמנא פטריה, מכל מקום מצוה להצילה מאונס זה ולחלל שבת עבור כן. וא"כ, יש לומר שהוא הדין גבי חילול שבת של הרב כדי למנוע חילול שבתות הרבה, דהיינו של הרבה אנשים, אע"פ שאלמלא הוא יהיו מותרים לחלל מדין אונס⁴.

ועיין בב"ח על דברי שו"ע⁵ שכי באמת לחלק בין לחץ לאונס, שבסי' שכ"ח⁶ הובא עיי' הרמ"א, שמי שרוצים לאונסו שיעבור עבירה גדולה - אין מחללין עליו את השבת כדי להצילו, וא"כ קשה מה שכתב בסי' ש"ו מבת שנשתמדה. וכתב הב"ח לחלק בין סי' ש"ו, ששם הבת עלולה להשתמד ולעבוד ע"ז מרצון, לבין סי' שכ"ח, ששם עלול לעבור ע"ז מאונס דאונס שרי, כי אין בו עבירה, דאונס רחמנא פטריה, והביא ראיה מכתובות ולדרוש להו שאונס שרי. אך כל האחרונים חולקין עליו, וכנ"ל: הטי"ז, המג"א והגר"א, שכתבו לחלק דמצוה רבה שאני, כלומר חילול שבת היא עבירה חמורה כע"ז ולכן אין היתר לחלל שבת לצורך איסור ע"ז חד פעמי, אך לחלל שבת כדי להביא בת לכלל ישראל מצוה רבה היא ושרי, וה"ה למצוה דרבים, עיי"ש. ואפי' הרשב"א שחולק בעניין אותה בת ואוסר לחלל שבת עבורה - מתיר

² ועיין רמב"ן עה"ת יתרו כ' ז', שכי להיפך, דעשה גדול מלא תעשה שזה ממדת אהבה וזה ממדת יראה ולכן עשה דוחה לא תעשה, ועיין גהשי"ס להגאון ר' עקיבא איגר יבמות ז' ע"א, שהעיר מהגמ' שם דמוכח להיפך. ועיין הערות הרב שעוועל על הרמב"ן שם.

³ או"ח ש"ו י"ד.

⁴ מיהו, יתכן לומר שחילול שבת במלחמה הוא בגדר הותרה ואונס הוא בגדר דחוייה, כלומר עבירה באונס היא עבירה, אלא שאין עונשין עליה, בעוד שמלחמה בשבת אינה עבירה כלל ועיקר, עיין רדב"ז ה"א מלכים פ"ח ה"א, מלחמות שבת למו"ר הרמ"צ נריה ומשיב מלחמה להרב גורן חלק א' סי' ב, אך מסתבר לענ"ד, שכל מניעת חילול שבת במלחמה מצוה גדולה היא, ואדרבה זוהי זכות להצילם במלחמה, עיין להלן.

⁵ סי' ש"ו סעי' י"ד.

⁶ סעי' י"ו.

יציאת רב צבאי למלחמה

במצוה דרבים⁷. ומצאתי מפורש בחיי אדם⁸ שכתב: ולהציל את הציבור נמי מותר לחלל שבת. ועיין בשו"ת "עמוד הימיני" למו"ר הגר"ש ישראלי זצ"ל, שכתב בהסבר ההיתר לעבור עבירה לשם הצלת רבים משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", עיי"ש שהעמיק והרחיב את הנושא כדרכו, אולם מה שהוכיח מהט"ז שסובר כהב"ח, לענ"ד צ"ע. דהט"ז כתב: משא"כ לקמן שיעשה פעם אחת באונס, כיון דאונס רחמנא פטריה. ודבריו צריכים עיון, שהרי אם המדובר רק בפעם אחת, בין כך ובין כך אין סברא לומר שהאחד יחלל שבת עבורו, דמאי אולמיה האי מהאי, ורק איסור זוטא עבור איסור רבה שרי כמו שכתב המג"א. ואולי כונתו לעוון חילול שבת כהליכה ג' פרסאות שאינה חמורה כחילול שבת בל"ט מלאכות, דיציאה מחוץ לתחום אין בה חיוב כרת וסקילה⁹, ולכן כתב הט"ז דכיון שזה עובר באונס ג"כ, אין בו כרת, אלא רק שם איסור בעלמא, ולכן אי"צ שזה יחלל שבת אפי' בתחומין עבורו. עכ"פ, הב"ח הוא היחיד בדעתו, וכן פסק המשנה ברורה ככל האחרונים. ולפי זה יש להתיר רק כשברור שיוכל למנוע חילול שבת דרבים, אך לענין כשרות - צ"ע, וכן כשיש ספק אם יצליח למנוע.

עכ"פ במציאות הקיימת, אפשרותו של הרב למנוע, או אפילו לצמצם את חילולי השבת המיותרים היא קלושה מאוד, ולכן מטעם זה אין הצדקה לנסיעתו בשבת.

ג. מלאכה לצורך מיעוט באיסורין

ועדיין יש לדון בדבר, לפי ההנחה הנ"ל שניתן למעט באיסורין.

ואולי יש לדמות את הנידון שלפנינו למקרה אחר, בו דנו הפוסקים. מיילדת שהוזעקה לילד אשה בשבת וצריכה לנסוע לשם כך בעגלה הנהוגה ע"י עגלון, אך ע"י כך היא תיכנס למצב של איסור ייחוד. האם מותר להתלוות אליה כדי להצילה מאיסור ייחוד? באוצה"פ¹⁰ הראו פנים לכאן ולכאן. יש מקום להתיר, מכיון שהשבת עצמה נדחית מפני פיקוח נפש, ואע"פ שאיסור ייחוד נדחה מפני מצוות הצלת נפשות, עדיף למנוע את הייחוד, משום שהמדובר באיסור תחומין דרבנן, והעגלה למעלה מ' טפחים וספק אם יש בכך איסור תחומין. בכ"ז, למעשה מומלץ להעדיף קטן. וכן נוטה דעתו של ה"טוב טעם ודעת"¹¹. ועיי"ש, שהביאו מה"ציץ אלעזר"

⁷ עיין בביאור הגר"א סי' ש"ו.

⁸ כלל ס"ח, סעי' י"ד.

⁹ עיין "מחצית השקל" סי' ש"ו.

¹⁰ סי' כ"ב, א' ס"ק ז'.

¹¹ מהדורא קמא קצ"ב.

הרב יעקב אריאל

(ח"ו) שאסור. וטעמו, שאיסור ייחוד נדחה מפני פיקוח נפש ולכן אין היתר לחלל שבת לשם כך. הגר"י אונטרמן שם סובר שאיסור ייחוד כלל אינו מאביזרייהו דג"ע, וא"כ גם לדעתו אסור לחלל שבת לשם כך. בשאלה דומה דן הגר"י זילברשטיין¹², האם מותר לצמצם חילול שבת, במקום פיקוח נפש, ע"י פעולה אסורה? האם גם הפעולה הנוספת נדחית מפני פקו"נ, או שמא לא, מאחר שלצורך פיקוח נפש מותר לעשות מלאכה מסויימת, אין היתר לעשות פעולה אחרת כדי לצמצם (או למנוע) את פיקוח הנפש. לדעת ה"פרשת דרכים"¹³, הדבר תלוי במחלוקת ראשונים¹⁴: לדעת רש"י, אין לבטל תרומה ברוב כדי להאכילה לחולה, כי מאחר והתורה התירה לו לאכול תרומה, נדחה איסור זה מפני פיקוח נפש ואין היתר לבטל ברוב, שהוא כשלעצמו אינו נדחה מפני פיקוח נפש, כדי להאכיל את החולה תרומה. לדעת הר"ן, מותר לבטל תרומה ברוב, ולכן לדעתו מי שצריך לאכול בשר ויש בשר נבלה לפניו מותר לו לשחוט את הבהמה, אע"פ שלא השחיטה עומדת בפני פיקוח נפש ולא היא שהותרה, אך כדי לצמצם את איסורי הנבלה, שעובר בכל זית וזית מותר לו לשחוט בהמה אחרת. עיי"ש¹⁵.

והנה ההלכה בשו"ע¹⁶ היא, ששוחטין לחולה ואין מאכילין אותו בשר נבלה, אולם לא ברור אם מטעמו של הר"ן, או מטעמים אחרים, כמש"כ הרא"ש, וא"כ למעשה צ"ע אם הלכה כהר"ן. ובני"ד, לא ברור אם מותר לרב לנסוע בשבת כדי למעט באיסורים.

מה גם, שסיכויי למעט באיסורים - קלושים, כפי שאמרנו.

ד. אנשי רוח במלחמה

ונראה לדון בבעייתנו מנקודת ראות אחרת, והיא, שנוכחותו של הרב הצבאי ביחידה היא חלק מהמערך הצבאי לפי ההלכה, ולכן יש לה גם השלכות על תוצאות הקרב, כשם שמצינו שהארון, משוח המלחמה, חצוצרות התרועה, השוטרים האומרים מי חוזר מעורכי המלחמה, וכל יתר בעלי התפקידים הרוחניים, היו חלק מהצבא, ומסתמא בשבת יצאו עם כל החיילים. ראייה לזה מיריחו שהקיפו אותה שבעה ימים עם הארון והחצוצרות, אע"פ שבהכרח שבת היתה אחד מאותם ימים,

¹² בתורת היולדת פ"ד.

¹³ דרוש י"ט.

¹⁴ יומא פ"ג.

¹⁵ ועיין "קורבן נתנאלי" על הרא"ש סי' י"ד ס"ק ג', ובאה"ט סי' שכי"ח ס"ק ז'.

¹⁶ שכי"ח י"ד.

יציאת רב צבאי למלחמה

ולפי הגמ' והמדרשים היום השביעי שבת היה, ומשום כך החרים יהושע את יריחו. ובמה היה חילול שבת ביריחו? ע"כ בנשיאת הארון והחצוצרות, וא"כ מכאן יש ללמוד לכל מלחמה, שבעלי התפקידים הרוחניים הינם חלק מהצבא ודינם לגבי שבת כמו יתר החיילים.

אך יש מקום לדחות ראייה זו ולומר שאני יריחו, שמכיון שרק כך היתה צריכה ליפול, ע"י הקפת העיר שבעה ימים, הארון והחצוצרות הם כלי הזין שבהם הפילו את החומות, אך במקום אחר, שאין לנו נביא שיגיד לנו שנוכחותו של הרב תביא לנצחון, מנא לן? ולא מצינו היתר חילול שבת משום פקו"נ אלא בדבר טבעי, אך לא בדבר סגולי. עיין שו"ת מהרש"ם¹⁷, שנשאל, אם מותר לשלוח בשבת מברק לצדיק שיתפלל על חולה מסוכן, והשיב שאסור.

וכן כתב בשו"ת "ובחרת בחיים"¹⁸, שר' שלמה קלוגר כתב שבדרך נס ותפילה לא הותר חילול שבת בשום אופן, אפי' יהיה המתפלל כר' חנינא בן דוסא¹⁹, ועדיין הדברים צריכים ברור.

כשהתורה התירה לחלל שבת בגלל פיקוח נפש, למשל, היא התירה לעשות את כל מה שנחוץ לגוף כדי למנוע את הסכנה. אם לפי טבע הגוף צריך לאכול דבר אשר מקובל שהוא פועל לטובת הגוף, צריך לאוכלו, למרות שהוא דבר אסור ולמרות שהיום שבת או יוה"כ וכדו'. אולם תרופה סגולית פועלת במישורים רוחניים סמויים ולכן יש מקום לומר שקיום מצוות התורה הוא הסגולה הטובה ביותר. ואע"פ שמצוות התורה לא נועדו לסגולות רפואיות, ואף אסור לייחס להן כוונה כזו (כגון הלוחש על המכה וכדו'), ועיין רמב"ם הל' מזוזה²⁰ כנגד אלו העושין כאילו הוא קמיע של הנאת עצמן), מכל מקום אין ספק שהקב"ה שברא את האדם כיצור פסיכופיזי ונתן לו תורה ומצוות דאג לכך שהמצוות לא יזיקו לגוף, ובודאי שגם ישפיעו עליו לטובה. לכן מי שמתרפא בתרופה סגולית ובו זמנית עובר עבירה, יתכן שהתרופה הסגולית לא תשפיע עליו לטובה, כי היא באה בעבירה. אם כי מאידך יתכן שטבע הסגולה הרוחנית כמו הסגולה הטבעית, והיא עושה את פעולתה בכל המצבים ובכל התנאים. הנפקא מינה היא לענייננו, כגון להוציא את הארון בשבת. נוכחותו של הארון בקרב המחנה נחוצה מאוד: "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך". אך האם גם תוך כדי חילול שבת? האם העבירה של חילול השבת מבטלת

¹⁷ ח"ג סי' רכ"ה.

¹⁸ סי' פ"ז.

¹⁹ עיין מחקרים בספרות בתשובות לרי"ז כחנא 410, ועיין טעמי המנהגים עמ' קל"א.

²⁰ פ"ה ה"ד.

הרב יעקב אריאל

את השפעתו החיובית של הארון? או להיפך, מכיון שמלחמה בשבת הותרה, הותרה גם הוצאת הארון והיא נחוצה ומועילה? ולפייז ה"ה רב, חרף ההבדל המהותי שבינו לבין הארון, נוכחותו במחנה היוצא למלחמה נחוצה. אך השאלה היא האם מותר לחלל לשם כך שבת?

הזכרנו לעיל את השאלה - האם מותר, למשל, לשלוח בשבת מברק לצדיק מפורסם כדי שיתפלל על החולה. עיין במילואים ל"תורה שלמה"²¹ שהביא בשם הרשב"א, שמותר לכתוב קמיע בשבת. (אין ראייה מהוצאת קמיע בשבת שמותרת, כי י"ל שהוצאה שאני, שזהו כמלבוש עבורו) ועיין רמב"ם²² לעניין כבד של כלב שוטה, שכתב שאין הצלה סגולית דוחה איסורים. ולפי דיעה זו יש ליישב מה שמקשים על הגמ' במכות²³, נשא אחיתופל ק"ו בעצמו והתיר לכתוב את שם ה' על חרס ולהשליכו לתהום כדי למנוע את הצפת מי התהום. ולשם מה היה צריך ק"ו מסוטה שמותר למחוק את שם ה' כדי לעשות שלום בעולם, תיפוק לי משום פיקוח נפש? ולהני"ל מבואר שאין היתר למחוק את שם ה' לצורך פיקוח נפש כשאין לכך הסבר טבעי, אלא הסבר סגולי. ואכן חלק מהמפרשים מתרצים שלא התירו מחיקת שם ה' כדי למנוע סכנה בדרך סגולית²⁴, אך יש המתרצים קושיה זו באופנים אחרים²⁵, ולדעתם כנראה תרופה סגולית מותרת במקום איסור וכן בשבת, וה"ה לנ"ד.

ועיין "העמק דבר" לנצי"ב, פרשת קורח, שכתב שמותר להקטיר קטורת בחוץ משום פיקוח נפש. ובפרקוי בן אבוי²⁶ כתב, שמותר להקריב קרבנות בשבת, משום שהם מכפרים ומונעים סכנה. וקי' לדבריו, למה צריכים פסוקים להתיר קרבנות בשבת? ואולי כאן המקור להתיר הצלה סגולית גם בשבת. ועיין שו"ת "באר יצחק"²⁷, שחילק בין הצלה ודאית שמותרת לבין הצלה מסופקת שאסורה.

מכל האמור, לא ברור שאכן מותר להוציא ארון בשבת עם כל המחנה, משום פיקוח נפש. וממילא אין ראייה להתיר יציאתם של בעלי תפקידים רוחניים בשבת עם יחידתם.

²¹ כרך כ"א סי' י"א.

²² פהמי"ש ליומא פ"ח מ"ו.

²³ י"א ע"א.

²⁴ עיין "כלי חמדה" פרשת פינחס, ושו"ת "טוב טעם ודעת" קמ"א סי' רל"ט.

²⁵ עיין אוצר מפרשי התלמוד למכות שם.

²⁶ הובאה דעתו באוצה"ג ליומא פ"ב.

²⁷ או"ח סי' ט"ז.

יציאת רב צבאי למלחמה

ה. הוצאת הארון

ועדיין נושא הארון טעון בירור, כי יתכן שאפילו נאמר שאין מחללין שבת על רפואה סגולית, הרי ביריחו מצינו שהוציאו את הארון בשבת.

ולפי ההבחנה האמורה, בין תרופה מסופקת לבין תרופה ודאית, יש מקום לומר, שבדרך כלל הארון לא היה יוצא בשבת, ואע"פ שנוכחותו חשובה - "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך", מ"מ אין לו תפקיד של הצלה (וכמו שמצינו בימי עלי שהארון יצא ונשבה), בודאי שלא בשבת. אך ביריחו, הארון הוא שהפיל את חומות יריחו וא"כ הוצאתו בשבת היתה הכרחית לצורך המלחמה, ולשם כך היה צורך בהוראת שעה מיוחדת להוציא את הארון גם בשבת. אך א"כ קשה, כיצד למד מכאן הירושלמי שמלחמת מצוה דוחה שבת²⁸? מיהו י"ל, שהירושלמי למד זאת מכיבוש העיר ושריפתה ולא מהוצאת הארון. אך עיין ילקו"ש²⁹ בשם ירושלמי דשבת: "אם אמר לך אדם למה חילל יהושע את השבת? אמור לו: הקב"ה א"ל 'כה תעשה ששת ימים וגו' וביום השביעי...!', ואין שבעה בלא שבת". משמע, שהוראת השעה לדעת הילקו"ש מתייחסת להקפת העיר במשך שבעה ימים כולל שבת ולא לכיבוש העיר ושריפתה. ואיזה איסור יש בהקפת העיר בשבת אם לא הוצאת הארון? וע"כ לשם כך היתה הוראת השעה להוציא את הארון, משום שבמקום אחר לא הוציאו את הארון בשבת.

מיהו י"ל, שאמנם הוציאו בדרך כלל את הארון בשבת, ובכל זאת היה צורך ביריחו בהוראת שעה מיוחדת, כי יש מחלוקת בין התנאים איזה ארון יוצא בדרך כלל למלחמה³⁰. המחלוקת היא, האם הארון שהיה יוצא בדרך כלל היה הארון עם שברי הלוחות, או הארון עם הלוחות השלמים. אם נניח כדברי הסוברים שרק שברי הלוחות היו יוצאים בדרך כלל, הפעם היה צורך בציווי מיוחד להוציא את הארון עם הלוחות השלמים, שהיה בו גם ספר התורה³¹. וכמו כן, הארון שבו הלוחות השבורים, לדעת התוס' בעירובין, היה רק מעץ, בעוד שהארון שבקה"ק היה מורכב שלושה ארונות, ושניים מהם של זהב, ובהכרח לא היו בארון מעץ כרובים כמו בארון שבו היו הלוחות השלמים, שהרי לא היה היתר לכרובים אלא בקה"ק בלבד, שנאמר: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב", וחיידוש הוא שחידשה התורה

²⁸ עיין ירושלמי שבת פ"א ה"ח.

²⁹ יהושע ו'.

³⁰ שקלים ט"ו ע"ב, וכן עירובין ס"ג ע"ב בתוס' ד"ה "כלי", רד"ק שמואל א', ד' ד', ורש"י ורמב"ן דברים י' א'.

³¹ עיין ב"ב י"ד ועיין תוס' עירובין שם, שהוצאת הארון הזה ביריחו היתה עפ"י הדיבור, גם לימות החול.

הרב יעקב אריאל

להתיר כרובים בקה"ק³². וא"כ היה כאן ריבוי בשיעורין. ובשלמא למ"ד שריבוי שיעורין לא אסור מהתורה אלא רק מדרבנן, לא היה צורך בציווי מיוחד להוציא את הארון, אך אם נאמר שריבוי בשיעורין אסור מהתורה³³, א"כ היה צורך בציווי מיוחד. אך נראה שמאחר והיה צורך להוציא ארון אחר ולא הארון הרגיל, אין כאן דין ריבוי בשיעורים. כי רק כאשר אדם מוציא דבר שמותר לו להוציא בלאו הכי ומרבה עליו בשיעורין, זהו ריבוי בשיעורין, אך אם מוציא במקום אותו דבר, דבר שונה, גדול יותר, יש כאן לא רק שינוי בשיעור אלא שינוי במהות. וא"כ אפשר לומר, שבדרך כלל היה הארון עם שברי הלוחות יוצא למלחמה בשבת כחלק מהמעריך הכללי, ורק כאן, בגלל הצורך להוציא את הארון עם הלוחות השלמים והכרובים היה צורך בריבוי מיוחד. והדבר צריך הכרע.

ו. אורים ותומים בשבת

במס' עירובין³⁴ מבואר שדוד שאל באורים ותומים בשבת, האם להילחם בפלשתים השוסים את הגרנות בקעילה או לא. השאלה באורים ותומים היא הכרחית במלחמה, עיין רמב"ן סוף ספר המצוות והסכים עמו המגילת אסתר. ובדעת הרמב"ם צריך לומר, שכשם שלא מנה את המצוה להשאיר רוח רביעית במצור משום שהיא חלק ממצוות המלחמה, הוא הדין בשאלה באורים ותומים. וא"כ, הכרח הוא שהכה"ג ייצא לבוש עם האפוד והחשן יחד עם הלוחמים, וכמו כן יש צורך בארון שימצא במחנה כדי שהכה"ג יוכל להישאל באורים ותומים כהלכה³⁵.

אמנם אפשר לומר, שלא היה הכה"ג וגם לא הארון יוצאים עם הלוחמים, וכנ"ל. ובשבת באמת לא יכלו לשאול באורים ותומים והחליטו לצאת למלחמה לפי שיקול דעתם וללא או"ת, ודוד ששאל בשבת, כי הארון היה במחנה ולא טולטל בשבת, או שדוד שאל באפוד בלבד בלי ארון. וכך מסתבר יותר, שנאמר: "ויהי בברוח אביתר... אפוד ירד בידו"³⁶ ולא הוזכר ארון וגם לא יתכן שאדם בורח יקח עמו את הארון³⁷.

³² עיין שמואל א', ד' ו', וכי מנין ידעו הפלשתים שארון ה' בא אל המחנה? אלא ע"כ ראו הפעם ארון אחר, עם הכרובים - עיי"ש בפס' ז' - שלא בא הארון מתמול שלשום.

³³ עיין ר"ן ורשב"א ביצה י"ז.

³⁴ מ"ה ע"א.

³⁵ עיין רמב"ם סוף הלכות כלי המקדש פ"י הי"א.

³⁶ שמו"א כ"ג ו'.

³⁷ עיין שמו"ב, ט"ו כ"ה.

יציאת רב צבאי למלחמה

עכ"פ אביתר היה עם דוד בשבת, אך יתכן שבאמת לא יצא מחוץ למקומו. אמנם מסתבר לומר שאביתר היה יוצא גם בשבת, אך מקור ברור אין לנו.

ז. שבט לוי – חלק מהמערך הלוחם

מצינו ששבט לוי נחשב לחלק מהמערך הלוחם. עיין "גור-אריה" להמהר"ל מפראג³⁸, שגם משבט לוי נמסרו אלף איש למטה אלא שלא נמנו בין י"ב האלף, משום ש"י"ב האלף נחלצו למלחמה בפועל ממש ושבט לוי לא היו חלוצים, אלא עם הארון היו ולכן לא נמנו בכלל החלוצים, אך גם מהם נמסרו אלף למטה, עי"ש. מבואר איפוא, שגם שבט לוי התגייס למלחמה, אלא שתפקידו היה אחר, להמציא עם הארון, או כדי שבזכותו כל השבטים ינצחו. (והעירני על דברי המהר"ל הללו הרמ"צ נריה זצ"ל) ובזה יישבתי כמה קושיות:

א. מקידושין³⁹: 'כהן מהו ביפת תואר?' וקשה: מה לכהן במלחמה? אלא ע"כ גם הוא בכלל יוצאי המלחמה, אלא שתפקידו אחר.

ב. הרמב"ם⁴⁰ כתב, ששבט לוי נוחל בארצות הנכבשות. וקשה, איזו זכות יש לשבט לוי בשלל? אלא ע"כ דינו כדין היושבים על הכלים, שאף הם בכלל חיילים היוצאים למלחמה, אלא שתפקידם אחר. ועיין סי' "משפט המלחמה", שהביא בשם הרב מטשעבין ראייה ששבט לוי הותר בקדלי דחזרי.

וא"כ יתכן לומר, שכשם שהלויים הותרו בקדלי דחזרי, כך הותרו גם להצטרף ללוחמים בשבת. יסוד ההיתרים הנ"ל הוא היותם חיילים לכל דבר, וכשהותרו איסורים מסויימים גם הם ככלל, וא"כ ה"ה לעניין שבת. ויש ללמוד מהלויים לכל שומרי משמרת הקודש בצבא ישראל.

ויש להוסיף עוד נקודה:

נוכחותם של כל בעלי התפקידים יחד עם החיילים מעודדת, ומאידיך, העדרותם עלולה לגרום לאי נוחות למפקדים האחראים, שדאגתם נתונה לכך שהכל יתפקד כהלכה ללא כל תקלה. ולכן העדרות של מישהו מפריעה להם, ומסיחה את דעתם מלהתמסר למאמץ המלחמתי העיקרי. ומצינו היתר בפוסקים להצטרף ליולדת בנסיעתה בשבת. ואף שאפשר לחלק בין הנושאים, יש גם לדמותם.

³⁸ פרשת מטות ד"ה: "לרבות שבט לוי" פרק ל"א פסוק ד'.

³⁹ כ"א ע"ב.

⁴⁰ סוף ה"ל שמיטה ויובל פי"ג הי"א.

הרב יעקב אריאל

ח. סיכום

מדברינו עולה, שיש אולי מקום בהלכה להתיר לרב לנסוע בשבת, ולעבור אפילו איסורי דאורייתא. אולם הדבר לא מוכח. לכן נראה שלפחות באיסורי דרבנן בודאי יש להקל. ולכן אם הרב מצטרף לאוטובוס האוסף את החיילים אין כאן מלאכה דאורייתא. גם תוספת הבערה אין בכך, כי חייל נוסף על עשרות חיילים באוטובוס גדול אינו משפיע למעשה על ההבערות. יש כאן רק שאלה של תחומין בנסיעה של יותר מייב מיל. ובדרך כלל האוטובוס גבוה מעל יי טפחים. אלא שצ"ע אם יש תחומין מעל יי טפחים באוטובוס, דמכיון שבאוטובוס עצמו ניתן להלך, הרי זה דומה לדגלי מדבר. עיין שו"ת חת"ס⁴¹ לעניין נסיעה ברכבת בשבת שאוסר משום תחומין, למרות שהן מעל יי טפחים, שמא יש תחומין מעל יי טפחים, ואפי' את"ל שאין תחומין מעל יי טפחים, במקום רחב שנוח להלך בו, יש תחומין גם מעל יי טפחים. ואע"פ שהמשנ"ב⁴² כתב שאפשר לסמוך על המקילים בשעת הצורך, לא כתב כן אלא בספינה הנוסעת על המים אך לא ברכבת ואוטובוס הנוסעים על היבשה. אך אם נאמר שאיסור תחומין אינו מהתורה, או שאין איסור תחומין במקום שאין רה"ר מהתורה, יש אולי מקום להקל להצטרף לאוטובוס המסיע לוחמים לחזית.

⁴¹ ח"ו סי' צ"ה.

⁴² רמ"ח ס"ק י"ד.